

Kritiskt tänkande hos elevers användning av sociala medier och hur det påverkar deras ideal och normer

En kvalitativ studie av hur fritidshemslärare arbetar med elevers kritiska tänkande om sociala medier.

Av: Bawan Ahmad och Roni Hermez

Handledare: Yuliya Yurchuk
Södertörns högskola
Grundlärautbildning med interkulturell profil
med inriktning mot fritidshem 180hp
Fritidspedagogiskt område 7
Självständigt arbete 15hp
VT 2023

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM

Abstract

The purpose of this study is to explore how employees in after-school program work with students' critical thinking about ideals and norms that are visible through social media, and how they reason among themselves and with students about this phenomenon. We specifically focus on social media, how it is used by students, the pros and cons it can bring, how after-school care collaborates with it, how ideals and norms are emphasized by young social media users, and how critical thinking is used. We use a qualitative method where we visit three schools to gather our empirical data. The data consists of four teacher interviews and nine student interviews, of which only six of the student interviews are used in the study. Research and results show differences, such as how children use social media, how after-school care works to find strategies and approaches for social media use, and what pros and cons social media can entail for young users.

Keywords: after-school program, ideals, critical thinking, norms, social media.

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att utforska hur anställda inom fritidshem arbetar med elevers kritiska tänkande kring ideal och normer som synliggörs via sociala medier och hur de resonerar sinsemellan samt med eleverna kring detta fenomen. Vi riktar in oss speciellt mot sociala medier, hur det används av elever, vilka för- och nackdelar det kan bringa, hur fritidshemmet arbetar med det, hur ideal och normer framhävs av unga användare av sociala medier samt hur det kritiska tänkandet används. Vi använder oss av en kvalitativ metod där vi besöker tre skolor för att inhämta vår empiri. Empirin består av fyra lärarintervjuer och nio elevintervjuer där endast sex av elevintervjuerna används i undersökningen. Forskning och resultat visar skillnader på exempelvis hur tjejer och killar använder sociala medier, hur fritidshemmet arbetar med att hitta strategier och förhållningssätt för användningen av sociala medier samt vilka för- och nackdelar sociala medier kan innebära för unga användare.

Nyckelord: fritidshem, ideal, kritiskt tänkande, normer, sociala medier.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	5
2. Syfte och frågeställning	6
3. Begreppsförklaring	7
3.1 Ideal.....	7
3.2 Normer	7
3.3 Kritiskt tänkande.....	7
4. Tidigare forskning.....	8
5. Teoretisk bakgrund.....	11
6. Metod	12
6.1 Urval	12
6.2 Tillvägagångsätt	13
6.3 Etiska överväganden	13
7. Resultat	14
7.1 Disposition av resultat och analys.....	14
7.2 Hur eleverna anser att sociala medier påverkar deras ideal och normer.....	14
7.3 Pedagogernas syn på sociala medier.....	18
7.4 Fritidshemmets strategier med att utveckla elevers kritiska tänkande.....	21
8. Sammanfattning av resultat.....	24
9. Diskussion.....	26
9.1 Metoddiskussion	28
9.2 Förslag till vidare forskning.....	28
Referenslista.....	29
Bilagor.....	32
Bilaga 1	32
Bilaga 2	34
Bilaga 3	35

1. Inledning och bakgrund

Falkner (2007, s. 20) menar att vårt samhälle idag kallas för mediesamhälle. Redan under 1980-talet diskuterades det kring vad det skulle innebära att växa upp i ett sådant mediesamhälle som vi idag lever i. Den tekniken vi lever med idag skulle många inte kunna klara sig utan. Datorer och telefoner är exempel på den teknik som vi anser vara en standard i varje hushåll och som öppnar upp för nya möjligheter. För att förstå barn som är födda under detta pågående mediesamhälle behöver vi ett skifte av perspektiv. Skiftet innebär att vi behöver se saker från barnens perspektiv och förstå hur de uppfattar och använder media utifrån sina normer och värderingar.

Skolverket (2014) skriver att de allmänna råden för fritidshem lägger stor vikt på arbetet kring normer och värden. Fritidshemmets verksamhet riktar sitt fokus mot elevers välbefinnande, sociala utveckling, möjlighet att utveckla sin identitet och intressen samt gruppen och gruppens sociala liv. Fritidshemmet är en plats där alla barn är olika samt har olika erfarenheter, bakgrunder och kulturer. På grund av detta är fritidshemmet en betydelsefull pedagogisk arena för att kunna lära eleverna att respektera olikheter och olika åsikter.

Statens medieråd (2019) skriver att internetanvändningen idag är väldigt stor i Sverige och cirka 90% av alla svenska skolungdomar använder nätet dagligen redan från sex års ålder. De yngre barnen som är i första skolåren använder internet till mesta del för att kolla på videoklipp och för att spela spel, men även sociala kontakter börjar ta en större plats. Idag är nätet en mötesplats där barn har möjlighet till att kommunicera med sina kompisar utanför skolan men också för att skaffa nya kompisar.

Martinez (2019) skriver att majoriteten av de yngre eleverna i skolan spenderar en stor del av sin tid på fritidshemmet. Det är både före och efter skoldagen men även under lov. Cirka 84 procent av samtliga svenska barn som är mellan sex och nio år är inskrivna i fritidshem, bland mellanstadiebarnen är det cirka 21 procent. Inom fritidshemmet kan elever få möjligheten till att utveckla sådant som de behöver ha kunskaper om både idag och inför framtiden. Att ha kunskaper inom digital kompetens är något som är nödvändigt för att klara sig i samhället. Vi möter varje dag olika budskap från olika aktörer som påverkar oss, därav är det även viktigt att kunna ha ett kritiskt tänkande som även är en central del inom den digitala kompetensen.

Statens medieråd (2019) definierar sociala medier som en beteckning av digitala kanaler som förenar social interaktion, teknologi och innehåll som olika användare kan publicera i virtuella sammanhang. Sociala medier omfattar tjänster som bland annat Facebook, Instagram, Youtube, TikTok och Snapchat och är de vanligaste plattformarna som förekommer i forskning under åren 2010 - 2020.

Fagerström (2008, s. 31) skriver att de medier som vi använder oss av även skapar delar av våra identiteter. Ideal och normer är en del av identitetsskapandet som barn tillämpar i sin vardag. Det är via sådana plattformar som eleverna inhämtar inspiration om ideal och normer som de sedan tillämpar i sin vardag.

Med denna forskningsstudie vill vi undersöka hur anställda inom fritidshem arbetar med att utveckla elevernas kritiska tänkande när det kommer till sociala medier och hur deras ideal och normer påverkas av dessa plattformar.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka hur anställda inom fritidshem arbetar med elevers kritiska tänkande kring ideal och normer som synliggörs via sociala medier och hur de resonerar sinsemellan samt med eleverna kring detta fenomen. Med sociala medier menas då Facebook, Instagram, Youtube, TikTok och Snapchat.

För att besvara vår övergripande fråga gällande *”hur fritidshemmet arbetar med att bidra till att elever utvecklar kritiskt tänkande kring ideal och normer på sociala medier”* har vi formulerat följande mer konkreta frågor:

1. Hur ser pedagoger på sociala mediers roll i formandet av normer och ideal hos elever?
2. Hur ser eleverna på sociala medier och hur de anser att de påverkas av det?
3. Hur ser fritidshemmets roll ut med att utveckla elevers kritiska tänkande när det kommer till deras användning av sociala medier?
4. Vilka strategier och metoder använder fritidshemmet för att hjälpa elever att utveckla medvetenhet om hur sociala medier kan påverka deras självbild, ideal och normer?

3. Begreppsförklaring

Här redogörs det för tre begrepp som är centrala till vår studie och som finns med genomgående under hela arbetet.

3.1 Ideal

Enligt Nationalencyklopedin är ideal ett begrepp som handlar om hur något bör vara och ofta strävar man mot det idealet. Ett ideal för en person behöver inte vara det perfekta idealet för en annan person, vad man har för ideal varierar beroende på vem man frågar. Begreppet kan i vardagspråket användas om något verkligt eller konkret men i teoretiska kontexter syftas det vanligen till något önskvärt och ofta ouppnåeligt (NE).

3.2 Normer

Nationalencyklopedin skriver att normer handlar om normala mönster som människors handlingar bör överensstämma med. Normer uppstår i exempelvis ekonomiska, sociala och moraliska aspekter. De är generellt sammankopplade med sociala värden som en stor del av samhället följer. Det kan då handla om regler och förväntningar på beteenden som framkommer inom mindre sociala gemenskaper och i samhället generellt (NE).

Skolverket belyser att skolans uppdrag är att förmedla kunskaper och värden. Ett normkritiskt perspektiv kan ge skolpersonal konkreta verktyg och fungera som ett stöd i skolans arbete med kunskaper och värden. Ett normkritiskt arbete omfattar hela det pedagogiska uppdraget och kan fungera som en grund för att ständigt arbeta mot att uppfylla målen i läroplanen genom bemötande, planering, lektionsinnehåll, reflektioner, bedömning och kollegialt lärande (Skolverket 2016b, s. 1).

3.3 Kritiskt tänkande

För att medverka aktivt i ett demokratiskt samhällsliv så är förmågan att tänka kritiskt grundläggande. Kritiskt tänkande innefattar färdigheter som att kunna reflektera, analysera, dra slutsatser, ifrågasätta och värdera (Skolverket 2016a, s. 1).

Att utveckla och att arbeta med ett kritiskt förhållningssätt betraktas som ett värdefullt mål för all undervisning och utbildning. Dagens samhälle består av en omfattande mängd budskap och information som finns tillgängligt för oss på nätet. Majoriteten av svenskar har tillgång till internet via en telefon, dator eller surfplatta. Tidigare sökte man information via tryckta medier men idag går det att hitta information snabbt och effektivt via våra digitala medier. Nätet är en plats där vem som helst kan publicera saker. Informationen man ser kan både vara vinklad och felaktig. Därför ställs det höga krav på varje individ att kunna avgöra om informationen är lämplig (Skolverket 2019, s. 1).

4. Tidigare forskning

Marttinen och kollegor (2020, se A. Manneh 2021 s. 17) undersöker hur lärare utifrån ett proaktivt förhållningssätt hittar strategier för att påverka flickors deltagande och deras fysiska aktivitet, självkänsla samt kroppsuppfattning. Marttinen m.fl. utgår från fyra grundläggande principer där de tillsammans utgör en metod för hur flickor ska tänka kritiskt kring de ideal och normer som sociala medier framhäver om den kvinnliga kroppen. De fyra grundläggande principerna är:

1. Elevcentrerad pedagogik.
2. Teorin om kroppslig förankring.
3. Utforskande arbetssätt.
4. Kontinuerligt lyssna och ge respons.

Genom att man använder sig av en elevcentrerad pedagogik tillåter man eleven själv söka information som kan komma upp på tal för att sedan komma in på teorin om kroppslig förankring där det handlar om att öka deras kunskap kring vad för påverkan sociala medier har samt vad de tänker och tycker om sina kroppar. Detta leder sedan till ett utforskande arbetssätt för att slutligen diskutera och lyssna på vad som synliggjorts och ge respons som svarar på flickornas frågor.

Arnborg (2022) undersöker digitala mediernas konsekvenser på våra ungdomar i allmänhet. De belyser att de olika spelen och plattformarna på sociala medier är utformade på ett sätt där ungdomar blir beroende vilket är ett stort problem, detta då det går ut över andra viktiga

aspekter i livet som gör att vi mår bra. Det handlar exempelvis om att den fysiska aktiviteten minskar och att inte träffa andra människor vilket förvärrar psykisk ohälsa. Det framgår även att ju mer tid ungdomar spenderar på sociala medier, desto värre riskerar de att må psykiskt. Man har även sett skillnader mellan hur killar och tjejer väljer att använda digitala medier. Tjejer använder sociala medier mer jämfört med killar som i stället väljer att spela datorspel. Detta medför att utseendefixering, kopplat till deras psykiska mående, också är mer vanligt förekommande bland tjejer. Thorell poängterar att det redan i tidig ålder finns en oerhörd kroppsfixering som påverkar hur man mår på grund av sociala medier. Ungdomar tenderar att jämföra sina egna kroppar med bilder som innehåller skönhetsideal på sociala medier vilket bidrar till negativa känslor och lägre självkänsla. Kroppspositiva bilder kan bidra till positiva känslor och bekräftelse för individens egen kropp men i det långa loppet kan även detta få negativa effekter eftersom det förstärker ett objektifierande synsätt. Normer sprids och skapas snabbt inom den sociala världen.

Lisa Thorell och Sissela Nutley skriver om ideal och normer. Begrepp som skönhetsideal kopplat till man och kvinna synliggörs via sociala medier och leder till sämre välmående hos den som tittar på bilder eller videos där kroppen sexualiseras (Nutley & Thorell 2021, s. 35). En studie gjord vad gäller medieexponering för skönhetsideal påvisade fler destruktiva ätbeteenden skriver Nutley & Thorell (2021, s. 36). Det nämns även att flera studier finner att flickor använder sociala medier mycket mer och att de har en mer negativ kroppsuppfattning om man jämför med pojkar. Med negativ kroppsuppfattning menas då självobjektivering, kropps värderande och större kroppsmissnöje. Dessa sociala medier har således en större påverkan på flickors ideal och normer kopplat till kroppen än pojkar. Nutley & Thorell sammanfattar studien med att nämna att det ”tycks det finnas ett relativt starkt stöd för att exponering av bilder med skönhetsideal och stort fokus på utseende via sociala medier generellt leder till mer jämförelse, sämre kroppsuppfattning, sämre humör och mer ätstörda beteenden” (Nutley & Thorell 2021, s. 36).

Sandin forskar kring unga, om deras identitet och sociala medier och om hur unga väljer att framstå i sociala medier (Sandin 2021, s. 1). Enligt Sandin finns det normer att förhålla sig till när det handlar om sociala medier, dessa normer kan handla om genus, etnicitet eller klass eller

annat (Sandin 2021, s. 14). Sandin (2021, s. 27) skriver att man via sociala medier kan redigera hur man framställer sig. I många fall blir elever influerade av sådant, man väljer att kanske klä sig som en viss rapp artist, prata på ett annorlunda sätt med svordomar och slangord i var och varannan mening, få en förändrad attityd eller liknande. Sandin (2021, s. 10) som skrivit en doktorsavhandling undersökte hur unga personer analyserar och resonerar kring sin användning av sociala medier för att uttrycka identitet. Det empiriska materialet som analyserats visade tre strategier för att redovisa identitet i sociala medier. Dessa tre var det nedtonade jaget, idealsjälvet och det opolerade jaget. Resultaten visade hur individens egen identitet var kopplad med andras framträdanden och hur den påverkas av uppfattade normer. Vidare skriver Sandin (2021, s. 11) om att sociala medier gör det möjligt för människor att dela och ta del av information samt samspela med andra.

Eek-Karlssons skriver att den ökade kommunikationen som förekommer i sociala medier mellan unga idag skapar oro. Syftet med undersökningen var att få en djupare insyn på de unga människors samspel online. Avhandlingen diskuterar teknologin som en social konstruktion och utgår från en pedagogisk teori som påstår att människors sociala identitet, samarbete och förståelse av världen formas genom samspel med andra människor (Eek-Karlsson 2015, s. 13).

Carolina Martinez (2019) utförde en studie i Malmö Universitet där det har visat sig finnas stora skillnader kring hur diverse fritidslärare arbetar med att främja elevernas digitala kompetens. Regeringens digitaliseringsråd har satt upp ett mål som säger att Sverige ska vara världsledande när det gäller att använda digitaliseringen. Martinez menar att vissa fritidslärare medvetet arbetar med att utveckla elevers kritiska förhållningssätt och att vissa andra inte arbetar med det överhuvudtaget. De som inte arbetar med det anser inte att fritidshemmet är en plats där man bör arbeta med kritisk reflektion kring det digitala. Eftersom fritidshemmet tillhör det svenska skolsystemet så blir den en viktig plats för eleverna att kunna utveckla sin digitala kompetens och därmed ta större kliv till att kunna uppnå målen som regeringens digitaliseringsråd satt upp.

5. Teoretisk bakgrund

I denna uppsats använder vi oss av relationella pedagogiken som teori. Det relationella pedagogikens perspektiv fokuserar inte på hur vissa elever borde hjälpas, stöttas eller jämkas utan det fokuserar i stället på mötet med samtliga barn. Av denna anledning är det viktigt att undersöka och reflektera kring hur elevers olikheter tillvaratas och möts i den pedagogiska verksamheten med kunskapen att varje elev har sina individuella sociala, mentala och fysiska erfarenheter och förutsättningar av diverse situationer i fritidshemmet. Normal, funktionsvariation, särskild eller funktionshinder är begrepp som blir irrelevanta eftersom varje elev betraktas som lika unika och speciella inom detta perspektiv (Holmberg 2020, s. 101). Det relationella perspektivet är även synonymt med kommunikation, samspel och relationer. Här inkluderas eleverna och den omgivande miljön i olika nivåer, ett exempel på detta är skol- grupp- och samhällsnivå. Som lärare bör man förstå sig på hur de olika handlingar och lärande miljöerna möter elevernas behov och förutsättningar. Man strävar efter olika pedagogiska insatser och lösningar som är kontinuerliga via detta perspektiv (Jakobsson & Nilsson 2019, s. 33).

Det relationella perspektivet kan också vara en hjälpsam ingång för att kunna problematisera hur pedagogiska lösningar inkluderar extra anpassningar, åtgärdsprogram eller särskilt stöd i fritidshemmet. Detta relaterar till tanken om inkludering och gör sig lämplig i den relationella förståelsen kring hur elever på individnivå är lika, särskilda och unika (Holmberg 2020, s. 106 & 107).

Med hjälp av denna teori kan vi således förstå hur samspel och relationer mellan elever kan påverka deras uppfattningar, beteenden och handlingar. Vi kan även förstå hur elevers interaktioner på sociala medier kan påverka synen på sig själva och andra, samt vilka ideal och normer man ser upp till, och även hur det påverkar deras relationer utanför sociala medier som i exempelvis fritidshemmet.

Eftersom perspektivet relationell pedagogik handlar om hur skolan kan stötta samtliga elever i deras kunskapsutveckling betyder det att fritidshemmet även är en del av stöttningen. Studien som vi drivit undersöker hur personal i fritidshemmet arbetar med elevernas kritiska tänkande kring ideal och normer som synliggörs via sociala medier. Via detta perspektiv och med vår frågeställning, blir fritidshemsläraren en viktig pjäs, som ska leda eleverna till att uppnå högre kunskaper kring hur de kan tänka kritiskt när de använder sociala medier. Eleverna använder

sociala medier på regelbunden basis och inhämtar kunskaper som både gör gott och ont och här blir det en viktig uppgift för fritidshemsläraren att stötta och informera hur eleverna kan använda ett kritiskt tänk. Elever lär sig av varandra, de delar videos och bilder med varandra och samtalar kring det som synliggörs via sociala medier. Att inte ha ett kritiskt tänkande kan leda till att man påverkas negativt vilket i sin tur kan leda till att man får en sämre självbild och i värsta fall får en psykisk ohälsa. Holmberg (2020, s. 107) skriver att man med ett par relationella glasögon kan fokusera på hur det relationella bemötandet antingen möjliggör eller begränsar gemensamhetskapande inkludering. Det relationella perspektivet tillåter således fritidshemslärare att främja goda relationer elever sinsemellan och mellan lärare och elev. Att inneha en god relation mellan lärare och elev, är något som stärker bandet och fungerar även som en trygghet för eleverna. Via den goda relationen kan fritidshemslärarna ha dialoger med eleverna som bygger på tillit och samförstånd vilket även kan hjälpa eleverna att lättare ta emot kunskaperna som fritidshemslärarna förmedlar om kritiskt tänkande, ideal och normer eftersom dessa begrepp påverkar hur eleverna tänker och agerar. Normer, ideal och kritiskt tänkande är begrepp som synliggörs i fritidshemmet och används här för att förstå hur man kan arbeta vidare med det i positiv riktning. Det förväntas att fritidshemslärare kan bemöta samtliga elever i verksamheten på ett professionellt sätt. Detta medför att fritidshemslärare behöver utgå från samtliga elevers behov, erfarenheter och utveckling i undervisningen. Alla elever är olika och därför måste lärarna ha förmågan att kunna finna en balans mellan de uppsatta kunskapskraven i skolan och fritidshemmets uppdrag, vilket är att man alltid ska utgå från varje elevs egna behov och förutsättningar (Holmberg 2020, s. 97). Vår studie har försökt ta reda på hur fritidshemmet arbetar med ideal, normer och kritiskt tänkande utifrån sociala medier. Dessa tre begrepp är därför centrala i vår undersökning och kommer med hjälp av den relationella pedagogikens perspektiv hjälpa oss att beskriva och förklara hur fritidshemmet arbetar med eleverna kring sociala medier kan förstås.

6. Metod

6.1 Urval

Vi besökte tre skolor i Stockholm Stad för att utföra våra intervjuer. Syftet med besöken var att intervjua både personal och elever inom fritidshemmet som kunde tänkas ge oss svar på våra frågor.

Ett snöbollsurval, vilket innebär att de lärare vi intervjuar, hjälper oss vidare med kontakten till nästa lärare är den metod vi använde oss av. Denna metod valde vi eftersom lärarna själva vet vilka nyckelpersoner vi skulle kunna dra nytta av till vårt arbete. Patel & Davidson (2019, s. 141) skriver även att snöbollsurval i kvalitativa studier är ett lämpligt tillvägagångssätt. Den undersökningsmetod vi valde är kvalitativ då vi använde oss av semistrukturerade intervjufrågor som även gav talaren en möjlighet till att svara med egna ord (Patel & Davidson 2019, s. 104). Den kvalitativa metoden passade även oss eftersom vi via intervjuer kommer närmare den miljön och människor som forskningen handlar om än om det hade varit en kvantitativ metod (Ahrne & Svensson 2022, s. 15).

6.2 Tillvägagångssätt

Vi valde gemensamt och i samförstånd några skolor som vi kunde tänkas besöka. Innan vi besökte dessa skolor skickade vi ett mejl till de olika rektorerna där vi presenterade oss, vår studie samt att vi berättade att syftet med besöken var att intervjua personal och elever inom fritidshemmet som kan tänkas ge oss svar på våra frågor. Detta mejl skickade rektorerna sedan skicka vidare till personalen inom fritidshemmet för att vi skulle få svar om vi kunde besöka skolan samt vilka lärare som var intresserade av att ställa upp på en intervju. För att kunna intervjua elever skrev vi ett brev till vårdnadshavarna med information om vår studie, där vi sökte ett godkännande först innan vi kunde intervjua eleverna. Vi tog hjälp av fritidshemslärarna som skickade brevet till föräldrarna och de elever som fick godkänt att delta i studien blev intervjuade. Under intervjuerna fick samtliga lärare samma frågor som från början spelades in för att sedan efter intervjun transkriberas och sammanfattas till text. Elevernas frågor, som skiljer sig från fritidshemslärarnas frågor, spelades också in och transkriberades.

6.3 Etiska överväganden

Vi tog hänsyn till de fyra forskningsetiska principerna som anges av Vetenskapsrådet (2017).

1. *Informationskravet*. Vi informerar intervjupersonerna om syftet med vår uppsats.
2. *Samtyckeskravet*. Våra intervjupersoner har rätten att själva bestämma över sin medverkan.

3. *Konfidentialitetskravet.* Vi informerar att personuppgifter och annan information kring intervjupersonen förvaras på ett säkert sätt och att ingen obehörig ska få ta del av dessa

4. *Nyttjandekravet.* Vi informerar att inhämtade uppgifter som vi fått ta del av skall enbart användas till studien och därefter kommer all dokumentation att förstöras vid slutet.

7. Resultat

7.1 Disposition av resultat och analys

I följande avsnitt kommer det att skrivas om resultat och analys i tre olika underrubriker.

1. Hur eleverna anser att sociala medier påverkar deras ideal och normer
2. Pedagogernas syn på sociala medier
3. Fritidshemmets strategier med att utveckla elevers kritiska tänkande

Våra tre underrubriker besvarar våra fyra frågeställningar i undersökningen där den sista underrubriken besvarar frågeställning 3 och 4. Avsnittet därefter handlar om en sammanfattning av resultatet och en slutdiskussion där vi skriver om hur resultatet hänger samman med tidigare forskning och om vår valda teori.

7.2 Hur eleverna anser att sociala medier påverkar deras ideal och normer

Materialet som denna studie bygger på är inhämtat från intervjuer av fyra fritidshemslärare och nio elever i tre olika grundskolor inom Stockholms Stad. Vi har däremot endast använt material från sex av de nio eleverna. Vi har valt att figurera namnet på fritidshemslärarna till Robin, Richard, Kristian och Sara. Till eleverna har vi valt att figurera namnen till Peter, Jonathan, Gabriel, Alexander, Maria och Ella.

Vad som framgår via materialet som inhämtats är bland annat att samtliga elever hade kännedom om vad sociala medier är och vilka fenomen som synliggörs. Gemensamt för alla elever är att de även följde ett antal personer som postar olika bilder, videos och texter som de

fann intressant och samtalade kring, bland annat med sina kompisar, lärare och föräldrar. Det framgår även att elever kunde finna både trygghet och osäkerhet via sociala medier, detta beroende på vad man tittade på och hur man såg på saker samt att man i flera fall kunde relatera det som synliggörs till sin livssituation. I en av elev intervjuerna fanns en kille i åk 5 som var insatt i träning och hälsa, via intervjun framgick det hur han såg positivt på sociala medier och hur han relaterade till videos som handlar om träning. Elevens intresse för träning hade ökat i och med att han fick inspiration via sociala medier, vid frågan om vad som inspirerade eleven sa han:

Till exempel personer som tränar, hjälper andra människor som är tjocka att gå ner i vikt och dem skapar konton som man följer för att få hjälp. Jag gillar träning och sport och vill hjälpa andra personer att göra det också (Elev intervju 7, Alexander, 15/03/2023).

Denna elev såg det som en norm att hålla sin fysiska hälsa god och förstod principen att mat, sömn och träning leder till ett hälsosammare liv. Eleven såg även en vinst i detta i och med att hen fick möjligheten till att hjälpa andra att komma i gång med deras träning och förbättra deras hälsa, detta samtidigt som hans sociala status ökade. Något som eleven även blev inspirerad av och tog lärdom av, var vad dessa träningsprofiler åt och han tittade gärna på hur de lagde sin mat. Så här svarade eleven på frågan om vilket innehåll han var mest intresserad av via sociala medier:

När man ser killar träna eller vad dem äter och när dem lagar sin mat för dem tränar hårt och måste äta bra mat (Elevintervju 7, Alexander, 15/03/2023).

Något annat som synliggjordes via intervjuerna var hur elevernas kritiska tänk användes när de var inne och scrollade i dessa olika appar. Ju äldre eleverna var visade det sig att deras kritiska tänk förbättrades. En del elever trodde på det de såg medan andra elever förstod att allting inte stämde. En spontan tanke kan vara att eleverna lärt sig hantera det kritiska tänkandet hemifrån, dvs att man har äldre syskon eller föräldrar som är insatta i hur sociala medier fungerar och talar kring vad som är sant och falskt. På frågan ”tror du på allt du ser via sociala medier” svarade en elev från åk 2:

Ja det stämmer för det är riktiga människor som lägger upp bilder och videos (Elevintervju 3, Peter 9/03/2023).

Medan den andra eleven som gick i åk 4 i samma skola svarade:

Nej för folk ljuger för att få likes för att tjäna pengar men det är roliga videos så jag trycker på like ändå (Elevintervju 4, Jonathan, 13/03/2023).

Sociala medier medför inte bara positiva aspekter, utan även negativa aspekter i elevers liv. Mobbning och kränkningar sker ständigt online och det följer även med in till skolans värld, detta då eleverna har tillgång till sina mobiler. Dunkels (2018, s. 78) skriver att kränkningar på och utanför nätet har liknelser med uteslutning, ryktesspridning, förtal och uthängning. Detta var något som en elev fick uppleva och blev tvungen att byta skola, eleven kan relatera till det här och är en av den negativa påverkan som sociala medier kan medföra. På frågan om det finns något med sociala medier som gör dig glad eller ledsen svarade eleven:

Ibland ser jag videos när killar som går i en skola retar någon i deras skola och då blir jag inte glad för jag har också blivit retad i min förra skola därför bytte jag till den här skolan. Hoppas deras rektor ser videon och pratar med deras föräldrar (Elevintervju 6, Gabriel, 13/03/2023).

Att dela med sig av det man ser på bland annat TikTok, Snapchat eller Instagram sker med ett par enkla knapptryck, spridningen av bilder och videos kan nå människor över hela världen inom ett par timmar. Eleverna är inte frångagna denna funktion och det används flitigt även i yngre åldrar om man har tillgång till en telefon. Eleverna delade både videos och bilder till exempelvis sina föräldrar och kompisar. Det som delades vidare var bland annat sådant som ansågs vara roligt, personer som klädde upp sig, tjejer som sminkar sig, videos som innehåller sport, videos som handlar om skönhetsideal med mera. En elev i åk 5 fick frågan om han delar vidare videos och bilder och svarade:

Ja till mina kompisar när det är något roligt och ibland till min pappa när det är en person som har varit tjock men blivit smal för han har tränat (Elevintervju 7, Alexander, 15/03/2023).

En andra elev svarade:

Alla roliga videos brukar jag skicka till mina kompisar för vi har en chattgrupp på Whatsapp den heter team PSG för vi alla gillar PSG. Alla skickar videos hela tiden (Elevintervju 6, Gabriel, 13/03/2023).

En tredje elev svarade:

Ja vi brukar prata om mode och sånt som vi ser och sen prata om vilka kläder vi ska ha på oss imorgon så vi matchar varandra i skolan (Elevintervju 8, Maria, 15/03/2023).

Av ovan citerade intervjuer framgår det att elever har en tendens att vidarebefordra videoklipp från sociala medier som handlar om sådant de finner intressant eller roligt. Vad som även framgick var att elever följde andra människor på sociala medier. Det är framför allt äldre personer eleverna följde och inte personer i sin egen ålder. Varför elever inom fritidshemmet valde att följa äldre personer har att göra med att man fann äldre personer mer intressanta för att de kommit längre i livet avseende ekonomi, kunskap, erfarenhet samt att äldre personer gör saker som barn ännu inte kan göra. Det är här som idealen och normerna skapas som eleverna väljer att följa. På frågan om man följer några influencers och varför man gör det svarade en elev i åk 5:

Ja alltså jag följer många för att dem vet vad som är trendigt nu och man vill inte gå till skolan med gamla saker för då blir man retad (Elevintervju 9, Ella, 15/03/2023).

Här framgår det att eleven följer några influencers för att få inspiration kring vad som är trendigt och för att sedan tillämpa det till sig själv. Att idealen följs verkar vara något av ett krav för att passa in i miljön. En annan elev i åk 4 svarade:

Alltså alla influencers som håller på med mode som jag ser följer jag och gillar deras bilder. Jag tittar på deras storys också för att se vad dem gör under hela dagen. Det gör alla mina kompisar också jag har fått dem att gilla mode (Elevintervju 8, Maria, 15/03/2023).

Även här framgår det att denna elev hämtade sin inspiration från sociala medier, att idealet är att kunna mycket om mode samt att normen är att vara uppdaterad kring de senaste nyheterna. Detta synliggjordes hos ännu en elev som svarade:

De flesta fotbollsspelare och sen några rappare också för deras musik är bra och jag gillar att lyssna på musik när jag är med min bror och tränar i fotbollsplanen. Plus att jag tittar på vad för skor och kläder som dem har på sig och jag köper samma (Elevintervju 4, Jonathan, 13/03/2023).

Att ideal och normer synliggörs via sociala medier är ingen hemlighet, att elever väljer att följa dessa ideal och normer synliggjordes tydligt. Eleverna följer andra människor av intresse, för

att inhämta inspiration, för att se nya saker, för att fördriva sin tid, för att det är det alla andra gör. De följer strömmen för att inte bli uteslutna och retade.

7.3 Pedagogernas syn på sociala medier

Gemensamt för samtliga pedagoger som blev intervjuade var att sociala medier intagit en stor del av elevernas vardag. Två av fritidspedagogerna poängterade dock att eleverna i förskoleklass inte blev påverkade av sociala medier lika mycket som eleverna som är något eller några år äldre. Förskoleklassens elever tenderar att härma TikTok videos och låtar medan eleverna som var något år äldre hamnade i mer sociala interaktioner där mobbning, följningar, kommentarer, likes, delningar och chattar var i fokus. Samtliga intervjupersoner påpekade även att elever påverkades både negativt och positivt av sociala medier. Ett exempel på hur en negativ påverkan synliggjordes är via en intervju med Robin som svarade på frågan om han ansåg att eleverna påverkas av sociala medier och sade:

Ja 100 procent. Om de exempelvis chattar på sociala medier eller om någon har lagt upp en bild på någon som inte vill att den bilden ska finnas uppe på sociala medier så kan de komma till skolan dagen efter och då kan man märka av att de är sura, ledsna eller att de är för sig själva och inte vill vara med varandra. (Lärointervju, Robin, 13/03/2023).

Sociala medier tar en stor plats i elevernas vardag. Det spelar ingen roll om det sker utanför fritidshemmet eftersom det ändå kan påverka elevernas relationer och det som händer i fritidshemmet. Dunkels (2018, s. 77) skriver att nätmobbning idag är en stor del av kränkningarna som förekommer i skolan. Kristian tog upp några negativa aspekter kring ideal och normer som eleverna försöker leva upp till och jämförde dagens barn och unga med hur det var när han själv växte upp:

Idealen idag är ju något helt annorlunda mot vad jag växte upp med. Man vill gärna ha på sig de senaste kläderna och dyra märken, man vill alltid åka på semester när det är sommarlov och nu gärna även en resa på vintern eftersom man anses vara fattig om man stannar hemma över de långa loven och då utesluts man från dem "coola" grupperingarna. Man har normaliserat resor eftersom alla influensers reser hejvilt och det är trendigt men många av eleverna har ju knappt råd att överleva månaden. Det pratas mycket om dyra saker osv men frågan är om man lever upp till det eller om man bara målar upp en fasad för att inte tappa ansiktet framför sina kompisar (Lärointervju, Kristian, 15/03/2023).

Utifrån det som sades, upplevdes det att eleverna behövde leva upp till ett visst ideal eller att de följde trender som finns i vardagen. Som Kristian beskrev, har det tidigare varit annorlunda. Richard sade något liknande:

Det enda de sitter och gör är att sitta med sina mobiler och är inne på TikTok, på Instagram och de följer kändisar, de följer influencers, de följer de senaste trenderna och försöker väl vara så lik sina förebilder. När man själv växte upp kanske man hade någon fotbollsspelare eller någon man såg på TV osv. Nu är det liksom vilken person som helst som har några följare som kan vara förebild idag för många barn och unga (Läraryrkesintervju, Richard, 9/03/2023).

Dahl (2019, s. 141) poängterar att eleverna är uppväxta i en värld som är olik den fritidspedagogerna själva växt upp eftersom de tillhör olika generationer. Därför ställs det krav på fritidshemslärare att kunna vara professionella och möta dessa utmaningar som de ställs inför för att kunna stötta eleverna och deras lärande. Vidare skriver Dahl (2019, s. 141) att majoriteten av barn tycker att digitala verktyg och sociala medier är intressant, roligt och spännande. Därav är det viktigt att eleverna erbjuds möjligheter till att vidareutveckla intresset men det behöver ske under kontrollerade och pedagogiska former. Det framgår även i Läroplanens centrala innehåll för fritidshemmet att man i undervisningen ska arbeta med digitala verktyg och medier för kommunikation (Skolverket 2022, s. 23).

Trots att sociala medier medför negativa aspekter på barn och ungas användning av medier enligt fritidshemslärarna som blev intervjuade, belyste de att det även fanns positiva aspekter. På frågan om vilka fördelar det finns med sociala medier svarade Richard:

Alltså nuförtiden har de ju en dator i fickan. De har svar på nästan alla frågor som finns. Det är ju stor fördel att information finns lätt tillgängligt. Om det är någonting de undrar över eller någonting de behöver få tag på eller vad som helst så finns det ju i sociala medier (Läraryrkesintervju, Richard, 9/03/2023).

Robin var inne på samma spår men belyste även de positiva aspekterna av att eleverna lär sig att hantera digitala verktyg:

Fördelar först och främst är att de lär sig hantera digitala verktyg. Till exempel det här med använda telefonen, iPads, och datorer bättre. De lär sig hur man loggar in, skapar konton, de lär sig även programmering genom skolan osv. Youtube är väldigt bra då

många använder sig av den sidan för att lära sig saker eller se hur man kan lösa ett problem. Det finns föreläsningar om kost, sport, religion och massa annat. När barnen då ser dessa saker så är det ju en fördel eftersom det finns mycket bra information på det sättet i sociala medier (Läraryntervju, Robin, 13/03/2023).

Dessa är positiva aspekter eftersom eleverna kan vara självständiga i att söka och hitta information. Internet och sociala medier är idag en del av vår vardag och vi går mot en ännu mer teknologisk och digitaliserad värld. Av den anledningen är användning och hantering av både digitala- och sociala medier viktiga för kommande generationer, samtidigt som det är viktigt att de är källkritiska. Skillnaden mellan sociala medier och andra digitala medier är att vem som helst, fritt kan publicera information (Statens Medieråd 2021, s. 14). Internet är en även plats där material och information kan spridas väldigt snabbt och lätt, vilket kan vara både positivt och negativt (Dunkels 2018, s. 50). Robin berättade även hur sociala medier kan hjälpa eleverna att röra på sig mer och få in de estetiska aspekterna trots att många menar att sociala medier gör eleverna mer stillasittande:

En stor förändring och skillnad är det här med TikTok. Det jag tycker är positivt med appen är det här med att de härmar danser. Det får barnen att röra sig mycket mer och få in det här estetiska med hjälp av musik, takt, rörelse osv. Vissa barn har blivit mer stillasittande än förut men sen finns det barn som möjligtvis rör på sig ännu mer än vad de kanske skulle göra pga dessa appar och det har ju en positiv effekt (Läraryntervju, Robin, 13/03/2023).

Ågren skriver att musik har en naturlig plats i barns vardagskultur och att vi genom den även kan visa vår personlighet. Vi identifierar oss med musiken, speglar oss i den och kan använda den som ett verktyg för att uttrycka våra sinnesstämningar och känslor. Den musik man lyssnar på berättar något om vem man vill vara och vilken socialgrupp man vill representera (Ågren 2015, s. 106). Jämför vi detta med det som förut på 1930-talet kallades för "dansbanekulturen" kan man se stor skillnad på hur det var förut och hur det är idag. Fagerström skriver att under "dansbanekulturen" gick ungdomarna ut och dansade till modern musik vilket på den tiden ansågs vara skadligt och löjligt. Detta eftersom man inte ville att ungdomarna som befann sig i olika klassnivåer skulle träffas och umgås, och för att det fanns farhågor om att flickor lockades till sex (Fagerström 2008, s. 34). Idag är det helt annorlunda och inget konstigt med att flickor och pojkar redan från förskoleålder dansar på olika sätt. Även Kristian beskrev hur

det kunde vara förut jämfört med hur det är idag. När han fick frågan om han märkt några förändringar i barns beteenden eller sociala interaktioner, på grund av användningen av sociala medier svarade han:

Ja, framför allt är det sexuellt utmanande på ett helt annat sätt, förut hade jag en elev när jag arbetade i en annan skola som hade väldigt sexuella rörelser och då tänkte vi att det här kommer från föräldrarna och gjorde en orosanmälan, men idag så normaliserar vi det och tänker att det kommer från sociala medier och det är ingen som gör orosanmälan över sådana rörelser. Alla pekar på sociala medier och tänker det är ju dessa danser som görs som eleverna härmar. Idag är man inte lika misstänksam när yngre tjejer på 9 till 10 år dansar sexuellt eftersom man vet att dem tittar på sociala medier och där finns det en drös med tjejer som skakar på rumpen (Lärarintervju, Kristian, 15/03/2023).

Fagerström (2008, s. 25) skriver att varje svensk spenderar cirka sex timmar om dagen på medier. Att medierna påverkar oss är därför inte förvånande. Våra uppfattningar och värderingar om samhället och världen påverkas. Fagerström (2008, s. 26) skriver även att det går att säga att medier påverkar hur våra värderingar, synsätt och normer skapas.

7.4 Fritidshemmets strategier med att utveckla elevers kritiska tänkande

Det framgår via materialet att fritidshemslärarna arbetar på olika sätt inom fritidshemmen som vi besökte. Medan ett fritidshem fokuserade på hur man kan stödja eleverna och arbeta med olika strategier för att utveckla elevernas kritiska tänk, hade det andra fritidshemmet vaga riktlinjer för hur man arbetar med sociala medier. I det tredje fritidshemmet var det lärarna själva som styrde hur stödet skulle formas. Fritidshemslärarnas erfarenheter och personliga omdömen var vad som avgjorde hur frågorna kring sociala medier skulle hanteras. Nedan beskrev Robin hur deras fritidshem arbetar med frågor kring sociala medier:

Jag hade nyligen en konflikt på mellanstadiet där någon hade lagt upp en bild på en elev men det var inte den eleven utan man hade bara ljugit om att det är det. Dagen efter så kom alla till skolan och frågade ”hur fan kan du lagt upp den här bilden, hur kan du ta den här bilden, skäms du inte och bla bla bla”. Men det var inte den eleven alls så då satt vi tillsammans och gick igenom värdegrund och källkritik och allt det där för att de ska lära sig att allt som syns i sociala medier inte behöver stämma och att det kan

förvrängas. Denna situation löste sig och samtalet vi hade med eleverna var värdefullt. De insåg nog att okej man kan inte tro på allt man ser och hör på sociala medier (Läraryntervju, Robin, 13/03/2023).

Här framgår det hur man valde att arbeta parallellt med värdegrunden och källkritik för att öka elevernas kritiska tänkande gällande sociala medier. Att eleverna förstod att allt inte var som det verkade borgar för något gott hos eleverna och de lärde sig att hantera sociala medier på ett mer moget sätt. I en annan skola som Kristian arbetar i är det även tydligt hur de arbetar, det framgår tydligt att de följer en plan som är framtagen i samråd med andra. Kristian berättade hur de arbetade strategiskt med sociala medier:

Vi arbetar just nu med socialt arbete med något som kallas för bråka smartare där vi går igenom hur vi ska använda sociala medier och hur man ska prata med varandra. Man får arbeta långsiktigt och när vi ser att det mobbas och liknande så tar vi det väldigt hårt och då väljer vi att kontakta föräldrarna och berätta vad som hänt eftersom vi har nolltolerans mot sådant (Läraryntervju, Kristian, 15/03/2023).

Ett sådant förhållningssätt påvisar att man inser vad användandet av sociala medier kan innebära för eleverna, och man vill i fritidshemmet arbeta långsiktigt och gärna börja i tidig ålder. Det är även sådana strategier och arbetssätt som sätter grunden för hur eleverna kan utveckla ett kritiskt tänk kring sociala medier.

Det är inte alla fritidshem som har riktlinjer för hur man arbetar med att utveckla elevernas kritiska tänkande. I vissa fritidshem kan fritidshemslärarna prata om sociala medier och vad eleverna bör undvika att titta på som de anser inte passar deras ålder. Sara som jobbar i en annan skola berättade:

jag har velat prata om att vara källkritisk eftersom det är väldigt viktigt. Men pga tidsbrist och resurser har det inte blivit av men det är däremot något jag planerar att göra (Läraryntervju, Sara, 16/03/2023).

Av ovan citat framgår det att personalen förstår hur viktig kritiskt tänkande är för elever i vår samtid men att brist på resurser och tid gör att man inte kan utveckla elevers kritiska tänkande.

I vår insamlade empiri kan vi se att det varken fanns uppsatta strategier eller rutiner kring sociala medier i skolorna vi besökte. De olika avdelningarna, åldrarna och fritidshemslärarnas strategier, bemötande och hantering av sociala medier sker på olika sätt och beroende på hur situationen ser ut. På frågan om hur Richard och deras avdelning och fritidshem arbetade med att utmana elevernas fördomar och attityder kring sociala medier genom diskussioner och reflektioner svarade han:

På vår skola skulle jag säga att vi inte har det. Däremot när eleverna frågar om saker som dyker upp sociala medier och så kan det ju dyka upp saker som de kanske inte vågar prata med sina föräldrar om eller så är de nyfikna på någonting, då kan man ställa frågor till oss som jobbar och då kan det väckas diskussioner och samtal. Vi arbetar däremot inte med att vi bara sätter oss i en ring eller liknande och pratar om det osv.

Följdfråga: *Ni har alltså inte någon typ av lektion eller liknande? Utan ni hanterar det som har med sociala medier i vardagliga situationer när det behövs?*

Richard: *Ja, i alla fall inte när det handlar om könsroller osv. Det är mer när något hänt på sociala medier som dyker upp i vardagen och då handskas vi med det direkt (Läraryrkesintervju, Richard, 9/03/2023).*

Richards avdelning arbetade inte formellt med att utmana elevernas fördomar och attityder kring sociala medier men belyste att eleverna alltid kunde ställa frågor till personalen om det var något som de undrade över. Att kunna prata med en vuxen kring sociala medier är betydelsefullt för hur barn och unga interagerar i sociala medier. Dunkels (2018, s. 121) skriver att forskning har visat att en viktig faktor för barn och ungas säkerhet på internet är att kunna se till att de har någon vuxen som de vågar prata med. Vidare skriver Dunkels (2018, s. 111) att skolans resurser, jämfört med hemmen, är enorma. I skolan finns det resurser i form av personal men även tillträde till teknisk utrustning som inte går att begära av hemmen. Då dessa frågor handlar om hur vi tänker kring de problem som uppstår, är det viktigt att vuxna pratar med andra vuxna kring det. Vad som även skiljer hemmet från skolan, är att i hemmet är föräldrarna ofta isolerade med sina problem medan man i skolan har flera andra som har olika bakgrunder som man kan diskutera med. Om samhället menar allvar med att öka kunskapen hos ungas nätanvändning, behöver skolan agera som den perfekta aktören för detta ändamål.

8. Sammanfattning av resultat

Vår undersökning synliggjorde att vissa fritidshem inte har rutiner för hur man ska arbeta med att utveckla elevernas kritiska tänkande medan vissa har det. Det finns både för och nackdelar med sociala medier, detta styrks av samtliga fritidshemslärare vi intervjuat och som vi diskuterat med under arbetets gång. Även elever håller med att det finns fördelar och nackdelar med sociala medier. Man kan inte säga vilket som väger mest, om det är fler fördelar eller fler nackdelar. Vi anser att det är individuellt och beror på ålder, erfarenhet, intresse samt social status. Vi är även överens om att man kan inhämta inspiration, lära sig något nytt och även få svar på vissa frågor och funderingar som man har via sociala medier. Sociala medier används även som ett kommunikationsverktyg där elever håller kontakten, dock inte bara i gott syfte. Att detta fenomen blivit en stor del av elevernas värld redan från åk 2, styrker bara det faktum att fritidshemmen rent generellt bör ha bättre riktlinjer för hur detta ämne ska hanteras i större omfattning, och inte bara i stundens hetta. Fritidshemslärarna ser tydliga markörer där eleverna antingen helt eller delvis formas på grund av sociala medier. Det framgår även i analysdelen att elever kunde finna både trygghet och osäkerhet via sociala medier, detta beroende på vad man tittade på och hur man såg på saker samt att man i flera fall kunde relatera det som synliggörs till sin livssituation. Idealen och normer som skapas hos eleverna är med andra ord tydligt förankrade med sociala medier. Arnborg (2022) poängterar att barn redan från tidig ålder har en kroppsfixering som påverkar deras välmående på grund av sociala medier, vilket stämde överens med vad våra intervjuade fritidshemslärare menade. Eftersom den relationella pedagogiken handlar om att inkludera alla elever och inte bara vissa, kan fritidshemslärarna skapa diskussioner som handlar om värdegrunden, detta då värdegrunden belyser de grundläggande värderingar som formar elevernas handlingar och normer. Detta var något som Robin beskrev där de valde att arbeta parallellt med värdegrunden och källkritik för att öka elevernas kritiska tänkande gällande sociala medier (Läraryntervju, Robin, 13/03/2023). Via den relationella pedagogiken, kan fritidshemslärarna samtala med eleverna som inkluderas i ett större sammanhang (Holmberg 2020, s. 103). Diskussionerna kan handla om hur man ser på sig själv, att alla är olika och att man har rätt att vara sin egen person samtidigt som man är bra som man är. Av denna anledning är det viktigt att undersöka och reflektera kring hur elevens olikheter tillvaratas och möts i den pedagogiska verksamheten med kunskapen att varje elev har sina individuella sociala, mentala och fysiska erfarenheter och förutsättningar av diverse

situationer i fritidshemmet (Holmberg 2020, s. 101). Det gäller för fritidshemslärarna att visa att man inte behöver vara som alla andra och att man inte alls behöver följa trender och normer från sociala medier för att vara en del av gemenskapen. Detta var något som Kristian fick arbeta med. Han försökte uppmuntra elever som såg negativt på sig själva eftersom de kände att de inte kunde efterlikna personerna de såg upp till. Han menade då att man även kan ta tag i en sådan situation och prata med berörda elever och höja deras egenvärde samt förklara att allt som visas inte stämmer (Läraryntervju, Kristian, 15/03/2023). Fortsättningsvis skriver Holmberg (2020, s. 103) att ett gemensamhetsskapande inkluderar alla elever utan att särskilja någon ur gruppen. Detta är även något som den relationella pedagogiken förespråkar. Sedan appar som exempelvis TikTok, Instagram och Facebook gjorde sitt intåg i elevernas liv verkar det som om sociala medier är här för att stanna. Att sociala medier är en del av elevernas liv behöver inte vara problematiskt så länge eleverna har ett kritiskt tänk och det är upp till samhället och framför allt skolans värld att lära eleverna hur man bör tänka kring det som synliggörs. Marttinen m.fl. har hittat strategier för att arbeta med elever som är aktiva i sociala medier. De fyra grundläggande principerna, som tidigare nämnts, utgör tillsammans en metod för hur man ska tänka kritiskt kring de ideal och normer som synliggörs bland eleverna och deras skönhetsideal (Marttinen och kollegor, 2020, se A. Manneh 2021 s. 17). Att ha ett kritiskt förhållningssätt har aldrig varit lika viktigt som nu då forskning visat att sociala medier kan medföra psykisk ohälsa hos unga, av den anledningen bör samtliga fritidshem ha en tydlig plan för hur man hanterar ämnet sociala medier och inte utgå från egna erfarenheter som vissa fritidshemslärare i denna undersökning har visat.

Även Robin svarade att man kan söka svar från sociala medier som exempelvis Youtube, men det är återigen väldigt viktigt att vara källkritisk när man söker svar på internet och sociala medier. Man behöver möjligtvis kolla på flera ställen om informationen som delas ut stämmer (Läraryntervju, Robin, 13/03/2023). Vi anser att skolan bör erbjuda all personal att gå på föredrag som belyser hur man arbetar med detta fenomen för att på bästa möjliga sätt hitta en struktur för verksamheten, detta då det framgick via undersökningen att vissa skolor inte alls har rutiner för hur man ska hantera elevernas frågor kring sociala medier. Genom att barn och unga använder internet, utsätts de för faror som inte är lika framträdande i vardagen, men kan ändå vara mycket allvarliga. Exempelvis kan vägen till skolan vara riskabel genom att eleverna utsätts för faror som trafik, på skolgården eller när de cyklar. Dessa faror är något som människan är van vid och lärt sig leva med. Trots detta, låter man sina barn ta sig till skolan eftersom vi inte låter dessa potentiella faror hindra oss, i stället hittar vi lösningar till våra oron. Lösningarna för trafiken är bland annat övergångsställen, för cykeln är lösningen en hjälm och

i skolgården finns det personal som hindrar våra barn från större olyckor. På samma sätt som vi hittar lösningar till våra vardagliga problem, behöver vi hitta lösningar till elevernas internetanvändning, i stället för att förbjuda dem från att vara online (Dunkels 2018, s. 123). Enligt Läroplanen (2022, s. 8) har fritidshemmet ett uppdrag i att utveckla elevernas kritiska förhållningssätt. Vi kan dra en parallell mot Martinez studie och vår undersökning där vi hittar likheter. Martinez (2019) skriver i hennes studie, som baseras på djupintervjuer med personal inom fritidshemmet, att det arbetas på olika sätt med det kritiska förhållningssättet till digitala medier. De stora skillnaderna som lyfts upp är att vissa fritidshem medvetet arbetar med att främja det kritiska tänkandet hos elever, medan andra fritidshem inte alls arbetar med det eftersom de inte ser fritidshemmet som en idealisk plats för ett arbete med kritisk tänkande.

9. Diskussion

Syftet med denna studie var att utforska hur anställda inom fritidshem arbetar med elevers kritiska tänkande kring ideal och normer som synliggörs via sociala medier och hur de resonerar sinsemellan samt med eleverna kring detta fenomen. Vi riktade in oss speciellt mot sociala medier, hur det används av elever, vilka för och nackdelar det kan bringa, hur fritidshemmet arbetar med det, hur ideal och normer framhävs av unga användare av sociala medier samt hur det kritiska tänkandet används.

Vår tidigare forskning har belyst olika aspekter av hur sociala medier påverkar eleverna. Forskning och resultaten visar skillnader på exempelvis hur tjejer och killar använder sociala medier, hur fritidshemmet arbetar med att hitta strategier och förhållningssätt för användningen av sociala medier samt vilka för- och nackdelar sociala medier kan innebära för unga användare. Vidare har vi genom vår tidigare forskning även fått fram att det finns normer att förhålla sig till inom sociala medier, att det finns manliga och kvinnliga skönhetsideal som framhävs och som leder till att man jämför sig själv med andra. Den tidigare forskningen kan kopplas till våra resultat då vi undersökt hur elever och pedagoger ser på sociala medier och hur de anser att det påverkar eleverna, vi har även undersökt hur fritidshemmet arbetar med dessa aspekter. Vår insamlade empiri redovisar hur fritidshemslärare belyser olika delar gällande sociala medier. Idag finns det en större acceptans kring hur sociala medier används och hur barn tar till sig av det som synliggörs, något som tidigare var normbrytande är idag normaliserat. En av intervjupersonerna beskrev exempelvis att elever som dansar på olika sätt idag är mer accepterade om man jämför det med hur det var flera år sedan innan sociala medier

fanns i samma utsträckning. Det framgår även att det finns en skillnad mellan yngre och äldre elever i vad de tittar på och vem man följer. Det finns både för och nackdelar med sociala medier som vår undersökning har belyst, man lär sig olika saker och hämtar inspiration från sociala medier samtidigt som sociala medier kan vara psykiskt utmanande.

Vidare har vår undersökning belyst hur olika fritidshem arbetar. Det finns inga generella riktlinjer, strategier eller arbetsätt hos fritidshemmen där man arbetar strategiskt och inriktat mot sociala medier mer än att man diskuterar det som dyker upp för stunden, dvs när en elev har en fråga eller om något kan relateras till sociala medier så diskuterar fritidshemslärarna kring det. Samtliga fritidshemslärare anser att kritiskt tänkande är viktigt ur ett större sammanhang, trots det planerar man inte för aktiviteter eller temadagar där fritidshemmen erbjuder möjligheter till att utveckla elevers kritiska tänkande. Vi kan bara förmoda att det ser ut på liknande sätt som vår undersökning har belyst, även i resterande fritidshem runt om i landet. Eftersom intervjuerna utförts med fyra olika pedagoger och nio elever på tre olika skolor i två olika kommuner blir det svårt att dra en generell slutsats kring hur fritidshemmen i landet arbetar med dessa aspekter.

Resultatet av denna undersökning har visat att pedagogerna anser att elevernas ideal och normer förändras pga sociala medier och utifrån intervjuerna kan vi även se att eleverna påverkas av dessa plattformar. Vår tidigare forskning visar att cirka 84 procent av samtliga svenska barn som går i lågstadiet är inskrivna i fritidshem, bland mellanstadieeleverna är det cirka 21 procent. Statens medieråd (2019, s. 6) skriver också att användningen av internet börjar alltmer gå lägre ner i åldrarna. Eleverna har vanligtvis en mobil och spenderar flera timmar framför skärmen. Davidsson & Findahl (2016, s. 29) skriver att cirka 90% av alla skolungdomarna i Sverige idag spenderar tid på internet redan från sex års ålder och flera av dessa använder internet dagligen. Nätanvändningen används främst till videotittande och spel under de första skolåren men även sociala kontakter har visat sig ta mer och mer plats. Av egen erfarenhet brukar även elever i mellanstadiet få ha mobilen i fritidshemmen eftersom de anses vara tillräckligt mogna. Vi befinner oss i en digitaliserad samtid och vi kan via vår studie konstatera att sociala medier är ett verktyg som har sina för- och nackdelar. Genom denna studie har vi kommit fram till hur viktigt det är för fritidshemmet att arbeta med att främja ett kritiskt förhållningssätt för eleverna i skolan eftersom elevernas samtid och förmodligen framtid består av en digitaliserad värld. Därför har vi ett ansvar i skolan att ge tid åt att kunna arbeta med källkritik, hantering av sociala medier men även arbetet med ideal och normer.

9.1 Metoddiskussion

Vi valde den kvalitativa metoden till vår studie då vi får större inblick i hur fritidshemslärare arbetar med elevers kritiska tänkande samt hur elever använder sociala medier genom intervjuer. Den kvalitativa metoden ger oss således en djupare förståelse för hur olika individer uppfattar sociala mediers påverkan på normer och ideal samt hur fritidshemslärare arbetar med att utveckla ett kritiskt förhållningssätt kring elevernas användning av sociala medier.

Nackdelen med den kvalitativa metoden är att den är mer tidskrävande då det läggs en större del på att utföra intervjuer som varar mellan 30 till 60 minuter som sedan ska transkriberas samtidigt som det kan vara svårt att få en generell uppfattning då man inte utför intervjuer med tillräckligt många anställda och elever som kan ge oss en större inblick i det vi försökt ta reda på.

9.2 Förslag till vidare forskning

Det skulle vara intressant att forska mer kring hur elevernas förståelse och användning av sociala medier påverkas av deras socioekonomiska bakgrund och hur man som fritidshemslärare förhåller sig till detta, speciellt på skolor där det finns klasskillnader mellan elever.

Referenslista

Ahrne, G. & Svensson, P. (2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber.

Arnborg, E. (2022). *Mobiler – hur påverkar den unga?*

<https://www.forskning.se/2022/10/11/sociala-medier-unga-halsa> [2023-02-14]

Dahl, M., Eek-Karlsson, L. & Perselli, A-K. (red.) (2019). *Att skapa en professionell identitet: om utvecklingsinriktade examensarbeten i lärarutbildningen*. Första upplagan Stockholm: Liber.

Dunkels, E. (2018). *Vad gör unga på nätet? 3.*, [uppdaterade] uppl. Malmö: Gleerups Utbildning.

Eek-Karlsson, L. (2015). *Ungas samspel i sociala medier: Att balansera mellan ansvar och positionering*. (Doktorsavhandling). Linnéuniversitetet <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:859927/FULLTEXT01.pdf> [2023-02-14]

Fagerström, L. & Nilson, M. (2008). *Genus, medier och masskultur*. Malmö: Gleerup.

Falkner, C. (2007). *Datorspelande som bildning och kultur*. <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:134688/FULLTEXT01> [2023-04-01]

Holmberg, L. (2020). *Perspektiv i fritidshem*. Första utgåvan Stockholm: Natur & Kultur.

Jakobsson, I-L. & Nilsson, I. (2019). *Specialpedagogik och funktionsvariationer: att möta barn och unga med funktionsnedsättningar i en utvecklande lärmiljö*. Andra utgåvan, omarbetad utgåva [Stockholm]: Natur & Kultur.

Manneh, I., Wallin, J., Bergman, E., Jonsson, L., Melin, C., Haglund, B., Lager, K. & Hedman, A. (Red.) (2021). *Meningsfull fritid, utveckling och lärande i fritidshem*. Skolforskningsinstitutet. <https://www.skolfi.se/forskningssammanstallningar/systematiska->

forskningssammanställningar/meningsfull-fritid-utveckling-och-larande-i-fritidshem/ [2023-02-14]

Martinez, C. (2019). *Stärk kunskapen om digitala medier på fritids* <https://www.hd.se/2019-03-19/stark-kunskapen-om-digitala-medier-pa-fritids> [2023-04-01]

Nationalencyklopedin (u.å), *Ideal*. <https://www-ne-se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/ideal> [2023-03-24]

Nationalencyklopedin (u.å), *Normer*. <https://www-ne-se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/normer> [2023-03-24]

Patel, R. & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan Lund: Studentlitteratur.

Sandin, A. (2021). *Var(a) snäll och gilla: Medforskning med unga om identitet och sociala medier*. (Doktorsavhandling). Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan. <https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1542205/FULLTEXT01.pdf> [2023-02-14]

Skolverket (2014). *Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016a). *Förmåga att tänka kritiskt*. https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/2-natur/Gymnasieskola/504-SNI/del_03/Material/Flik/Del_03_MomentA/Artiklar/1%20SGy_03A_Kritisk.docx [2023-03-24]

Skolverket (2016b). *Normer, normmedvetenhet och normkritik* <https://www.skolverket.se/download/18.653ebcff16519dc12ef362/1539586793376/Normer-normmedvetenhet-och-normkritik.pdf> [2023-03-24]

Skolverket (2019). *Att tänka kritiskt*.

(https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/2-natur/Grunds%C3%A4rskola/515-NO-och-verklighetsuppfattning/del_04/Material/Flik/Del_04_MomentA/Artiklar/NT10_GRSK_04A_01_kritiskt.docx) [2023-03-24]

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*.

[Stockholm]: Skolverket. Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2022/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet---lgr22>

Statens medieråd (2019). *Ungar & medier 2019*. Stockholm: Statens medieråd.

<https://www.statensmedierad.se/download/18.1ecdaa0017633a0d6666107/1607510806657/Ungar%20och%20medier%202019%20tillganglighetsanpassad.pdf> [2023-04-10]

Statens medieråd (2021). *Digitala medier och psykisk ohälsa hos barn och ungdomar: En forskningsöversikt*. SM Digitala Medier Psykisk Ohälsa v4 RGB.pdf (statensmedierad.se) [2023-02-14]

Vetenskapsrådet. Reviderad utgåva (2017). *God forskningssed* [Elektronisk resurs].

Stockholm: Tillgänglig på Internet: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> [2023-02-20]

Ågren, Y. (2015). *Barns medierade värld: syskonsamspel, lek och konsumtion*, Avhandling, Stockholm Universitet

<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:797123/FULLTEXT01.pdf> [2023-03-23]

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide

Innan intervjun börjar informerar vi om studien både skriftligt och muntligt. Vi berättar också att de får svara "pass" och att de får avbryta intervjun när de vill.

Inledande frågor för att värma upp intervjun med lärarna

- Vad heter du?
- Hur gammal är du?
- Var är du uppvuxen?
- Hur länge har du arbetat på denna arbetsplats?
- Vad är dina arbetsuppgifter?
- Vilken årskurs arbetar du med?

Huvudfrågor till lärarna

1. Anser ni att eleverna påverkas av sociala medier? (beteende, självbild, attityd, självkänsla, ideal, normer) Följdfråga: hur och varför?
2. Hur bemöter ni eleverna ifall ni märker att de härmar eller påverkas av det dom sett på sociala medier?
3. Vilken påverkan kan lärarens egna normer och värderingar ha på elevernas uppfattning om ideal och normer på sociala medier?
4. Hur påverkar elevernas bakgrund, religion, sexualitet, socioekonomiska status och kulturella identitet deras uppfattning och användning av sociala medier?
5. Hur arbetar fritidshemmet med att utmana elevernas fördomar och attityder kring sociala medier genom diskussioner och reflektioner? (följdfråga, t.ex. könsstereotypa ideal)
6. Vilken effekt har fritidshemmets arbete med att främja kritiskt tänkande kring ideal och normer på sociala medier haft på elevernas beteende och attityder?
7. Vilka för- och nackdelar ser du med att barn använder sociala medier i dagens samhälle?

8. Har du märkt några förändringar i barns beteenden eller sociala interaktioner på grund av användningen av sociala medier?
9. Hur kan fritidshemmet hjälpa till att lära barn om lämpligt användande av sociala medier?
10. Vilka riktlinjer har ni på fritidshemmet för användning av teknik och sociala medier, och hur håller ni koll på att de följs?
11. Hur kan ni samarbeta och kommunicera med föräldrar att de ska vara involverade i att främja en sund användning av sociala medier för sina barn?
12. Hur kan fritidshemmet stödja barn som kanske har negativa erfarenheter med sociala medier, till exempel genom mobbning eller negativ självbild?
13. Vilka möjligheter ser du med sociala medier som kan användas i undervisning eller för att öka barnens kreativitet och lärande?

Avslutning och avslutningsfråga

Tack för din tid och för dina svar.

Finns det något du vill tillägga?

Inledande frågor för att värma upp intervjun med eleverna

- Vad heter du?
- Hur gammal är du?
- Var är du uppvuxen?
- Hur länge har du gått på denna skola?
- Har du någon hobby?

Huvudfrågor till eleverna

1. Vilket innehåll i sociala medier är du mest intresserad av? Dvs vad är det som du mest gillar att titta på?
2. Nämn något som inspirerar dig av det du ser på sociala medier.

3. Tror du på allt som du ser via sociala medier?
4. Delar du vidare videos/bilder eller diskuterar du det du ser med dina kompisar eller lärare eller föräldrar?
5. Vad för innehåll skulle du vilja se mer av på sociala medier?
6. Följer du några influenser och varför?
7. Finns det något med sociala medier som gör dig glad eller ledsen?

Avslutning och avslutningsfråga

Tack för din tid och dina svar.

Finns det något du vill tillägga?

Bilaga 2

Informationsbrev till Vårdnadshavare

Hej!

Vi är två studenter som heter Roni och Bawan, vi studerar just nu lärarprogrammet vid Södertörns högskola. Vi skriver ett examensarbete där vårt syfte med denna studie är att undersöka hur fritidshemmet arbetar med att bidra till att elever utvecklar ett kritiskt tänkande kring de ideal och normer som synliggörs via sociala medier.

Det framgår i Läroplanen att elever ska lära sig om hur digitala och andra medier kan användas ansvarsfullt utifrån sociala, etiska och rättsliga aspekter. Vi vill undersöka och se hur detta görs inom fritidshemmet och vi kommer att intervjua personal från fritidshemmet för att få deras syn på vår fråga. Vi skulle även behöva intervjua elever, för att höra deras tankar och vilka uppfattningar de har kring ideal och normer som synliggörs via sociala medier. Eftersom barn kommer delta i vår undersökning behöver vi lägga extra stor vikt på de forskningsetiska principerna. Det betyder att det finns olika krav som vi som driver denna studie behöver ta hänsyn till, och handlar om att garantera att den information vi får förblir anonymt. Ingen, förutom Roni och Bawan, ska kunna läsa vilken elev som sagt vad. Det betyder också att vi måste berätta hur vi ska använda den information som vi fått och att vi inte sprider det vi får veta, utan ditt barns tillåtelse. Slutligen måste vi även ha ett godkännande både från dig och ditt barn. Vi skulle därför vilja att du och ditt barn diskuterar

igenom detta och sedan bestämmer om ditt barn får vara med i undersökningen eller inte. Vi ber er gärna att svara med ett kryss och lämna in blanketten till respektive lärare.

Mitt barn:

får tillåtelse att vara med i undersökningen

får **inte** tillåtelse att vara med i undersökningen

Vårdnadshavares underskrift:.....

Bilaga 3

Hej!

Vi är två studenter som heter Roni och Bawan, vi studerar just nu lärarprogrammet vid Södertörns högskola. Vi har precis påbörjat vårt examensarbete där syftet med denna studie är att undersöka hur fritidshemmet arbetar med att bidra till att elever utvecklar ett kritiskt tänkande kring de ideal och normer som synliggörs via sociala medier.

Vi önskar att få komma till er skola med förhoppningen om att få intervjua både personal och elever inom fritidshemmet som kan tänkas ge oss svar på vår frågeställning.

Vi försöker skapa kontakt med olika skolor redan nu som kan ta emot oss och skulle se det som en stor fördel om vi fick besöka just er. Intervjuerna kan pågå mellan 30 till 60 minuter och vi följer självklart de forskningsetiska principer som anges.

Vi bifogar en bilaga i detta mejl som handlar om samtycke från vårdnadshavare och elev där vi först behöver få ett godkännande från vårdnadshavare innan vi kan intervjua eleverna.